

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Svetionici ljudskosti

Uvijek postoji mogućnost da se kaže DA ili NE. - Hana Arendt

Kada sam tragala za odgovorom zašto mi je pitanje građanske hrabrosti postalo jedno od najvažnijih, analizirajući sopstveni život i događaje, stigla sam do iskustva koje me je odredilo možda već sa šest godina. Toliko sam imala kada me je majka, koja je tada već šesnaest godina pokušavala da sazna gde i pod kojim okolnostima joj je ubijen i sahranjen otac koji je nestao u Drugom svetskom ratu, odvela na adresu koju je dobila u gradu u kojem smo letovali. Vrata stana otvorio je stariji "ovek koji je zanemio kada je "uo mamino devojačko prezime. Bez reči nam je pokazao da u!emo u dnevnu sobu, a supruzi koja je bila u njoj samo je ponovio mamino ime i prezime. Žena je, posle pauze u kojoj se pokušavala pribitati, briznula u grčevit plač. čovek je ćutao... Majka je drhtala, a ja sam bila potpuno zbunjena. Ne znam koliko je to moglo trajati, ali se u moju svest duboko urezalo. Žena je u jednom trenutku kroz uze progovorila: "Da, vaš otac je bio u ovom stanu 1943. Doveo ga je oko osam sati uveče moj muž, koji je bio ilegalac i objasnio mi da će ostati sa nama do ponoći, kada će po njega doći neko ko će ga neopaženo izvesti iz grada i odvesti do partizana. Bila sam uplašena da ga fašističke vlasti ne na!u kod nas. Strahovala sam za decu, supuga i sebe. Nakon pola sata sam počela plakati. Vaš otac je istog trenutka ustao i rekao: - Ne bojte se, gospo!o. Smesta ću napustiti vaš stan. Ne želim vas dovoditi u opasnost. - Insistiranje mog supuga da ne izlazi, jer je opasno, nije prihvatio, jer ja nisam prestajala plakati. Izašao je pre devet sati. Niko nije došao u ponoć, jer se već saznalo da ga je vojna okupatorska patrola u me!uvremenu na ulici uhapsila... Streljali su ga nakon nekoliko dana saslušavanja... Žena je neutešno plakala, "ovek je sedeo oborene glave. Kroz vrisak samoprezira žena je na kraju rekla: "Stidim se svog straha zbog kojeg je vaš otac izgubio život! Oprostite me ako ikako možete, ja sebi nikada neću oprostiti!č

Ni danas ne znam gde je grob mog dede, kojeg nikada nisam upoznala, ali sam kroz njegov poslednji gest shvatila da je bio "ovek koji je umeo da prepozna i poštuje tu!i strah. Ostalo mi je većito pitanje šta bi bilo da je ta žena te večeri uspela samo da ne pokaže svoj strah...

Ro!ena sam, odrasla i vaspitavana u zemlji koja sa zvala Jugoslavija, dok su svi narodi i narodnosti bili njen sastavni deo; uostalom, u mojoj familiji ima pripadnika različitih etnonacionalnih grupa, pa su svi oni, na neki način moji.

Ta zemlja raspala se u krvavim ratovima sa etničkim "išćenjem i genocidom kao političkom doktrinom, pre "etrnaest godina.

Bila sam svedok razvrgavanja dugogodišnjih prijateljstava u kosmopolitskom Beogradu. Iritirala me je beskonačna indiferentnost, nepojamna bezosećajnost i nedostatak elementarne ljudske solidarnosti svih onih koji su se oglušili o "injenicu da su se nedaleko od njih palile nečije kuće i ubijala nečija deca.

Nisam više mogla da, iz udobne fotelje, gledam stradanja koja su se mom narodu događala i na udaljenosti od samo 100 kilometara od Beograda.

Ne pristajući na svetsku i beogradsku crnu medijsku sliku rata, u kojoj nije bilo prostora za tračak nade da je u ratu moguće ostati "ovek, sledeći svoju veru u "ovečnost, zaronila sam u središte tog užasa, idući za tragovima ljudskog.

Krenula sam u ratom zahvaćenu Bosnu i Hercegovinu, u januaru 1993. godine, prvo kao doktor, ne bih li bar jednom, ratom unesrećenom bolesniku bila od pomoći.

Ležeći ljude tri najveće etno-nacionalne grupe, osetila sam njihovu potrebu da nepitani otvore dušu i ispričaju svoje sudbine u ratu. Zadivilo me je saznanje da i u najvećoj Golgoti koju su preživeli, ti nesretni ljudi pamte svaku trunku dobrote koju je pripadnik druge etničke skupine bio spreman da im pruži. Imali su osetljivost da primete "ak i pogled pun razumevanja za njihovu patnju. Objašnjavali su mi da neko nije smeo da im pomogne, jer bi ga to možda koštalo života, i sa razumevanjem su govorili o tom strahu. U očima onih koji su najviše patili najmanje se ogledala mržnja i želja za osvetom. Za njih nije postojala zla nacija, nego zli pojedinci; svakome su tačno znali ime i prezime.

Užasnuta količinom zla koju su pojedinci bili u stanju da učine, postala sam svesna da će oni dugi niz godina biti osnovna tema i da će crni oblak njihovih zločina držati u apsolutnom mraku sve nas koji smo rođeni u zemlji na "ijim prostorima i danas živi mnogo "asnih i dobrih ljudi o kojima niko ne govori. Neko je morao da zaroni po te bisere i napravi ogrlicu.

Osnovni motiv koji me je pokrenuo i vodio, i onda kada sam posrtala, bila je želja da u uslovima sveopšteg zla, duhovnog i materijalnog razaranja, kada je ljudski život imao cenu ispaljenog metka - reafirmišem dobrotu kao vrhovni postulat, na kojem, duboko verujem, počiva budućnost svih ljudi u zemlji mojih praotaca.

Verujem da će svako odgovarati za svoj zločin, ma koliko dugo taj proces bude trajao. A, da li

e svako biti nagrađen za svoju dobrotu i hrabrost? Šta će biti sa onima koji su poginuli od

ruke svog sunarodnika, dok su štitili "inovercač? Ta vrsta dobrote je heroizam, ali su ti heroji anonimni. Njima nikada ni jedna vojska i ni jedna vlast neće odati priznanje. Po njima se neće zvati ni jedna ulica ili trg. Njihova imena će trajati samo onoliko koliko traje sećanje onih kojima su spasili život i, možda, njihove dece. Mislim da buduće generacije moraju imati svest o tome da ih je bilo i da takvi ljudi postoje.

Dobri ljudi, oni koji su u najstrašnije vreme smogli snagu da govore o tuđoj dobroti, kao i oni koji su ne pitajući za cenu, imali hrabrosti da učine dobro delo,

---

najimpresivniji su zalog valjanosti takvog motiva.

From IMAM PETLJU (Sarajevo, GARIWO, 2005) Published here with the permission of the author © 2006 Svetlana Broz

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.